

Sygn. akt II CSK 656/14

POSTANOWIENIE

Dnia 17 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. K.
przy uczestnictwie Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Spółki
z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K.
o ustanowienie służebności przesyłu,
oraz z wniosku Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Spółki
z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K.
przy uczestnictwie A. K.
o stwierdzenie nabycia własności służebności przesyłu przez zasiedzenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 17 września 2015 r.,
skargi kasacyjnej Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Spółki
z ograniczoną odpowiedzialnością w K.
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 10 kwietnia 2014 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K., pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2014 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił apelację Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji spółki z o.o. z siedzibą w K. od postanowienia Sądu Rejonowego w K. z dnia 17 grudnia 2013 r., którym: ustanowiono na rzecz Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji spółki z o.o. z siedzibą w K. służebność przesyłu obciążającą nieruchomość położoną w K. przy ul. W. [...] stanowiącą działkę gruntu nr 5/6, dla której Sąd Rejonowy w K. prowadzi księgę wieczystą nr [...], polegającą na prawie korzystania z nieruchomości obciążonej w zakresie niezbędnym do dokonywania konserwacji, remontów, prac naprawczych, modernizacji oraz usuwania ewentualnych awarii sieci kanalizacyjnej w pasie gruntu o powierzchni 0,2129 ha znajdującym się pomiędzy punktami nr 89-90-88-86-84-91-7-4148-80-81-82-83-85-87-89, według załącznika nr 2 do opinii biegłego geodety L. B. z dnia 26 lutego 2013 r.; zasądzone od wnioskodawcy na rzecz A. K. kwotę 44 947 zł tytułem jednorazowego wynagrodzenia za ustanowienie tej służebności wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty oraz oddalano wniosek Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji spółki z o.o. z siedzibą w K. o stwierdzenie nabycia własności służebności przesyłu przez zasiedzenie.

Sąd Okręgowy przyjął za własne ustalenia faktyczne poczynione w sprawie przez Sąd pierwszej instancji. Stwierdził, że A. K. jest właścicielką nieruchomości położonej w K. przy ul. W. [...], oznaczonej jako działka nr 5/6 o powierzchni 1,2083 ha. Przedmiotowa działka jest aktualnie uprawiana rolniczo, ale nie jest nieruchomością rolną. Przez część działki od strony północnej przebiegają dwie linie sieci wodociągowe i dalej od strony południowej sieć kanalizacji sanitarnej oznaczona na mapie jako „ks 400”. Sieć kanalizacji sanitarnej przebiega przez całą długość nieruchomości wzdłuż jej zachodniej granicy północ - południe. Obszar gruntu niezbędny do korzystania przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. z siedzibą w K. z sieci kanalizacyjnej na nieruchomości A. K. stanowi pas gruntu po 5 metrów od krawędzi przewodu w każdą stronę, o łącznej powierzchni 0,2129 ha. Kanał sanitarny przy ul. Z. i B. został zbudowany w dniu 10 marca 1974 r., na podstawie projektu technicznego z dnia 7 kwietnia 1971 r. Kanał sanitarny

został zbudowany na gruncie przez przedsiębiorstwo państwowe bez zgody ówczesnego właściciela gruntu.

Przedsiębiorstwo państwowe - Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji z siedzibą w K. zostało utworzone z dniem 1 stycznia 1976 r. w miejsce Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w K. W dniu 3 grudnia 1991 r. została podjęta uchwała Rady Miejskiej w K. w sprawie przekształcenia Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w K. w jednoosobową spółkę Miasta z ograniczoną odpowiedzialnością. Spółka wstępuje we wszystkie prawa i obowiązki Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji. Spółka została powołana w celu zapewnienia ciągłości i powszechnej dostępności dostaw wody i odbioru ścieków na terenie Miasta K. Środki trwałe Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w K. stanowiły przewody wodociągowe o średnicy 300 milimetrów z rur żeliwnych w ulicach miasta K. o długości 10 149 metrów, budowane w latach 1961 - 1974 oraz przewody kanalizacyjne w ulicach Miasta K., sanitarnych z rur kamionkowych, budowane w latach 1968 - 1973 o długości 5 184 metrów. W dniu 2 grudnia 1991 r. zostało dokonane zestawienie środków trwałych Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w K. według stanu na dzień 30 listopada 1991 r., gdzie zostały wymienione przewody kanalizacyjne – K., bez ich zindywidualizowania. Na nieruchomości A. K. znajdowało się pięć studzienek kanalizacyjnych. Na skutek interwencji S. K. - ojca A. K. w dniu 4 stycznia 2012 r. zostały zlikwidowane trzy studzienki kanalizacyjne, a pozostały dwie studnie kierunkowe, które umożliwiają prawidłową eksploatację sieci i są usytuowane poniżej płaszczyzny gruntu. S. K. występował o ustanowienie na gruncie służebności przesyłu na rzecz Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji spółki z o.o. z siedzibą w K., lecz uzyskał odpowiedź odmowną.

Umowa spółki Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji spółka z o.o. w K. została zawarta w dniu 13 grudnia 1991 r., jako jednoosobowa spółka samorządu terytorialnego, której założycielem jest Zarząd Miasta K. Wszystkie udziały spółki należą do Miasta K. i wniesiono je w całości wkładami niepieniężnymi. Wkłady te stanowią mienie komunalne uzyskane przez Miasto K. z mocy prawa z dniem 17 maja 1990 r. na podstawie ustawy z dnia 10 maja 1990 r. - przepisy wprowadzające

ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz.U. Nr 32, poz. 191).

Sąd Okręgowy w K. uznał, za zasadne oddalenie przez Sąd pierwszej instancji wniosku Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji spółki z o.o. z siedzibą w K. o stwierdzenie nabycia własności służebności przesyłu przez zasiedzenie. Stwierdził, że na podstawie żadnego z załączonych do akt sprawy dokumentów Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji spółka z o.o. w K. nie wykazało, aby doszło do przeniesienia na jego rzecz posiadania służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu. Przedsiębiorstwo nie złożyło do akt sprawy załącznika nr 1 do umowy spółki z dnia 13 grudnia 1991 r., który według treści § 10 umowy określał wykaz rzeczowy środków składających się na wkład niepieniężny Miasta K. wniesionych do spółki. Również z dokumentów dołączonych do apelacji nie wynika, że stanowią one załącznik nr 1 do umowy spółki z dnia 13 grudnia 1991 r. i z tego względu nie są podstawą do ustalenia, że doszło do przeniesienia posiadania. W konkluzji należało stwierdzić, że Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji spółka z o.o. w K. nie wykazało przeniesienia posiadania przez Skarb Państwa na jego rzecz.

Sąd Okręgowy podkreślił, że Sąd Rejonowy prawidłowo uznał za w pełni fachową i przekonującą opinię powołanej w sprawie biegłej U. Ż., która oszacowała wysokość należnego A. K. wynagrodzenia za ustanowienie służebności, mając na uwadze przeznaczenie gruntu. Zdaniem Sądu odwoławczego należy zwrócić uwagę na to, że dla ustalenia wysokości wynagrodzenia nie ma znaczenia to, iż grunt jest aktualnie wykorzystywany rolniczo, gdyż w rzeczywistości jest to teren zabudowy techniczno- produkcyjnej. Tylko rzeczywiste przeznaczenie decyduje o wartości rynkowej nieruchomości i tym samym o wysokości wynagrodzenia za ograniczenie swobodnej możliwości korzystania z tego gruntu.

Skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego wniosło Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji spółka z o.o. z siedzibą w K. zaznaczając, że zaskarża przedmiotowe orzeczenie w całości. Na podstawie art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. wniosło o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w K. z dnia 10 kwietnia 2014 r. oraz o uchylenie w całości

postanowienia Sądu Rejonowego w K., z dnia 17 grudnia 2013 r. i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w K. do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w K. z dnia 10 kwietnia 2014 r. oraz przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania.

W skardze powołano się na obie podstawy przewidziane w art. 398³ § 1 k.p.c. zarzucając:

- naruszenie prawa materialnego, tj. art. 348 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że do wykazania przeniesienia posiadania służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu może dojść wyłącznie na skutek przedłożenia dokumentu księgowego stanowiącego wykaz rzeczowych środków trwałych, stanowiących wkład niepieniężny Miast K. w spółkę prawa handlowego, podczas gdy do przeniesienia posiadania wystarczające jest wydanie rzeczy;

- naruszenie prawa materialnego, tj. art. 340 k.c. poprzez niezastosowanie normy wprowadzającej domniemanie ciągłości posiadania do ustalonego w sprawie stanu faktycznego;

- naruszenie prawa materialnego, tj. art. 341 k.c. poprzez niezastosowanie normy wprowadzającej domniemanie zgodności z prawem stanu posiadania;

- naruszenie prawa materialnego, tj. art. 176 § 1 k.c. w zw. z art. 172 § 2 k.c. w zw. z art. 292 k.c. poprzez niezastosowanie tej normy na skutek wadliwego przyjęcia, że podczas biegu terminu zasiedzenia nie nastąpiło przeniesienie posiadania przez Miasto K. na rzecz Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K. służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu,

- naruszenie prawa materialnego, tj. art. 305² § 2 k.c. poprzez błędną wykładnię pojęcia odpowiedniego wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu,

- naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. poprzez nieprzeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu budowy i eksploatacji sieci

wodociągowych i kanalizacyjnych na okoliczność celowości ustanowienia służebności przesyłu na nieruchomości wnioskodawczyni i ustalenia obszaru koniecznego dla prawidłowego wykonywania przez uczestnika postępowania uprawnień wynikających z ustanowienia służebności przesyłu;

- naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. przez nierozpoznanie przez Sąd drugiej instancji wszystkich zarzutów podniesionych przez uczestnika postępowania w apelacji;

- naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez nie wskazanie w uzasadnieniu postanowienia, dlaczego Sąd drugiej instancji odmówił wiarygodności i mocy dowodowej przedłożonym przez uczestnika postępowania dowodom w postępowaniu apelacyjnym oraz dowodom zgromadzonych przed Sądem pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Słusznie kwestionuje się w skardze kasacyjnej stanowisko Sądu drugiej instancji, że niezłożenie przez uczestnika postępowania załącznika do umowy spółki z dnia 13 grudnia 1991 r., stanowiącego wykaz rzeczowych środków składających się na wkład niepieniężny Miasta K., oznacza brak wykazania, iż doszło do przeniesienia posiadania służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu przez Miasto K. na rzecz Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Wcześniej, zgodnie z poczynionymi w sprawie ustaleniami, doszło na podstawie art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 10 maja 1990 r. przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz. U. Nr 32, poz. 191 ze zm.) do komunalizacji mienia Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w K. jako mienia państwowego. Wobec tego urządzenia przesyłowe nadal pozostawały częścią tego przedsiębiorstwa, z tym, że od chwili komunalizacji właścicielem przedsiębiorstwa stała się Gmina, a nie Skarb Państwa.

Ponieważ ustawodawca nie wprowadził żadnych szczególnych zasad regulujących przeniesienie posiadania służebności, do stwierdzenia przeniesienia posiadania służebności, w tym także służebności odpowiadającej treści obecnej służebności przesyłu, mają zastosowanie ogólne reguły przyjęte w art. 348

- 351 k.c. Jako pierwszy sposób przeniesienia posiadania ustawa wymienia wydanie rzeczy (art. 348 zdanie pierwsze k.c.). Za równoznaczne z przeniesieniem posiadania uważa się też wydanie dokumentów, które umożliwiają rozporządzanie rzeczą, jak również wydanie środków, które dają faktyczną władzę nad rzeczą (art. 348 zdanie drugie k.c.). Przeniesienie posiadania stanowi zmianę w sferze faktycznej. Musi ją wykazać osoba, która powołując się na treść art. 176 w zw. z art. 352 § 2 k.c. chce skorzystać z doliczenia posiadania służebności przez swego poprzednika. Wykazanie tych okoliczności jest możliwe w każdy sposób.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się różne przykłady okoliczności faktycznych, które mogą przemawiać za przeniesieniem posiadania służebności (zob. m. in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2007 r., I CSK 64/07 niepubl.). Do przeniesienia posiadania może dojść także na podstawie czynności prawnej jak również w drodze ustawowo uregulowanej sukcesji uniwersalnej.

W związku z tym trzeba mieć na względzie, że zarzucany przez Sąd drugiej instancji brak dowodu wiąże się z przekształceniem dotychczas komunalnego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w K. w jednoosobową – z wyłącznym udziałem Miasta K. - spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Jak wynika z ustaleń Sądu, przekształcenie zostało dokonane uchwałą Rady Miejskiej w K. na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 9 lit. g ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz. U. Nr 16 poz. 95, ze zm.) w trybie art. 5, 8 ust. 2 i 3 oraz art. 9, 17 ust. 1 ustawy z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz. U. Nr 51 poz. 298 - dalej, jako ustawa prywatyzacyjna). Następnym komercjalizacji komunalnego przedsiębiorstwa - dokonanej w oparciu o wskazane akty prawne, a polegającej na przekształceniu tego przedsiębiorstwa w jednoosobową spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością Miasta K., która wstąpiła w prawa i obowiązki przedsiębiorstwa w tym we wszelkie prawa majątkowe i niemajątkowe - była sukcesja uniwersalna częściowa (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1992 r., III CZP 49/92, OSNC 1992, Nr 11, poz. 200, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2000 r., I CKN 324/00, OSNC 2001, Nr 6, poz. 96). Skutek ten wynika nie tylko z treści uchwały Rady Miasta K., ale wprost z art. 8 ust. 2 ustawy prywatyzacyjnej. Sukcesja uniwersalna częściowa dotyczyła

wszystkich praw składających się na przedsiębiorstwo, choćby nie były wskazane, jako jego składniki, także, jeżeli strony nie uświadamiały sobie ich istnienia lub przynależności do przedsiębiorstwa.

Sąd Najwyższy na tle przekształceń dokonywanych na zasadach i w trybie określonym w ustawie prywatyzacyjnej w wyroku z dnia 7 sierpnia 2014 r. (sygn. akt II CSK 610/13) podniósł, że co do służebności gruntowych zbliżonych do służebności przesyłu, których powstanie potwierdziło późniejsze deklaratywne orzeczenie sądowe o zasiedzeniu, następstwo prawne dokonane w oparciu o wskazane podstawy należy przyjąć za wykazane już w wypadku przedstawienia wskazanego zarządzenia potwierdzającego zakres następstw podmiotowych i przedmiotowych. Jakkolwiek dla ustanowienia ograniczonego prawa rzeczowego nabytego na podstawie czynności prawnej niezbędna jest forma aktu notarialnego i wpis o charakterze konstytutywnym (art. 245 § 1 k.c. w zw. z art. 158 k.c.), to dla przeniesienia brak wprost określenia formy a wymóg wpisu do księgi wieczystej dotyczy tylko prawa już ujawnionego w księdze wieczystej (art. 245¹ k.c.). Jeżeli prawo nie jest wpisane do księgi dla jego przeniesienia wystarczy umowa między uprawnionym a nabywcą, ustawa, akt administracyjny lub inne zdarzenie prawne z tym ograniczeniem, że nabycie służebności przesyłu (służebności gruntowej zbliżonej do służebności przesyłu), jako funkcjonalnie związane z przedsiębiorstwem przesyłowym musi nastąpić na rzecz podmiotu, który nabywa prawa rzeczowe bądź obligacyjne do całej lub zorganizowanej części dotychczasowego przedsiębiorstwa, przy czym czynności takie nie musiały indywidualnie oznaczać przenoszonych służebności, względem których przedsiębiorstwo jest podmiotem władającym (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2012 r., III CSK 316/11, niepubl., z dnia 30 stycznia 2014 r., IV CSK 252/13). Zakres tego następstwa oznacza także, że przejście wskazanego ograniczonego prawa rzeczowego następowało bez względu na wiedzę dotychczasowego uprawnionego o ich istnieniu. Z tych względów brak jest postaw do wywodzenia skutków z nie ujawnienia tego składnika majątkowego w bilansach, wykazach majątku, dowodach księgowych przedsiębiorstw przesyłowych. Dlatego, bez względu na zarzucane w skardze kasacyjnej wadliwości uzasadnienia zaskarżonego postanowienia w zakresie braku

wyjaśnienia przyczyn odmowy wiarygodności i mocy dowodowej dowodów załączonych do apelacji oraz zgromadzonym w pierwszej instancji, brak było podstaw do traktowania zestawienia środków trwałych Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w K., które miały w całości pokryć udziały w utworzonej spółce kapitałowej, jako wyłącznego dowodu na okoliczność przejścia posiadania służebności z Miasta K. na spółkę uczestniczącą w postępowaniu.

Służebność przesyłu polega na obciążeniu nieruchomości na rzecz przedsiębiorcy, którego własność stanowią urządzenia, o których mowa w art. 49 § 1 k.c., prawem polegającym na tym, że przedsiębiorca może korzystać w oznaczonym zakresie z nieruchomości obciążonej, zgodnie z przeznaczeniem tych urządzeń. Jak widać w każdym przypadku, koniecznym elementem umowy o ustanowienie służebności przesyłu lub orzeczenia sądowego prowadzącego do ustanowienia tego rodzaju służebności jest oznaczenie zakresu korzystania z nieruchomości obciążonej niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania urządzeń przesyłowych. Rozstrzygnięcie tej kwestii wymaga niewątpliwie „specjalnej wiedzy”, czyli wiedzy dostępnej specjalistom w danej dziedzinie. Wobec tego Sąd nie może samodzielnie rozstrzygać w tym zakresie a także nie może opierać swego rozstrzygnięcia na opinii biegłego innej specjalności. Sprzeciwia się temu treść art. 278 § 1 k.p.c., którego sens wyraża się w nakazie zasięgnięcia opinii biegłego przez sąd wówczas, gdy dla rozstrzygnięcia sporu jest niezbędna „wiedza specjalna”. Jednocześnie wykładnia tego przepisu akcentuje zakaz samodzielnego rozstrzygnięcia przez sąd kwestii objętych „wiadomościami specjalnymi”. Słusznie wobec tego zarzuca się w skardze kasacyjnej naruszenie art. 278 § 1 w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. przez nieprzeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu budowy i eksploatacji sieci wodociągowo kanalizacyjnych na okoliczność ustalenia obszaru niezbędnego dla prawidłowego wykonywania uprawnień wynikających z ustanowienia służebności przesyłu. Opinii tej nie może zastąpić dowód z opinii biegłego innej specjalności a mianowicie dowód z opinii biegłego geodety i wyznaczenie przez tego biegłego odpowiedniego obszaru na mapie. Podobnie należy ocenić brak specjalistycznej wypowiedzi odnośnie spełnienia przewidzianej w art. 305² § 2 k.c. przesłanki ustanowienia służebności a mianowicie konieczności służebności przesyłu.

Pomimo sformułowania w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia prawa materialnego tj. art. 305² § 2 k.c. przez błędną wykładnię pojęcia „odpowiedniego wynagrodzenia”, w jego uzasadnieniu skarżący koncentruje się jedynie na wadliwości postanowienia dowodowego Sądu pierwszej instancji, zlecającego wyliczenie wysokości wynagrodzenia za ustanowienie służebności. Z tej tylko przyczyny należy uznać wskazany zarzut za nieuzasadniony.

Ponieważ w zasadniczej części skarga kasacyjna okazała się uzasadniona, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 13 § 2 oraz art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w postanowieniu.

eb